

WPROWADZENIE

Czy warto poddawać ewaluacji to, co robimy? Zastanawiać się, jak nam idzie? Rozmawiać o tym, co poprawić? Choć odpowiedź na te pytania wydaje się oczywista, to jednak przeróżne inicjatywy podejmowane dla wprowadzenia ewaluacji do codziennej praktyki oświaty są oceniane jako kontrowersyjne, czasochłonne czy niezbyt przydatne. Niestety, pomimo dodatkowego wysiłku, jakim są zbieranie danych i wspólna nad nimi refleksja, nie można dobrze uczyć (i organizować procesu uczenia się) bez systematycznej ewaluacji działań nauczycieli. Od roku 2009 w Polsce oczekuje się od dyrektorów szkół i innych placówek oświatowych oraz nauczycieli, że będą wykorzystywać dane uzyskane dzięki ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej w procesie udoskonalania własnej pracy.

I tak właśnie należy rozumieć ewaluację w edukacji – jako mechanizm wspierający rozwój szkół i placówek oraz rozwój całego systemu oświatowego, a także jako szansę na doskonalenie pracowników, zwłaszcza w zakresie krytycznej refleksji nad własnym działaniem i w podejmowaniu decyzji na podstawie danych. Ewaluacja prowadzona w ramach nadzoru pedagogicznego została zaprojektowana tak, aby wzmacniać i stosować jej formę dialogiczną, prorozwojową, a nie kontrolno-opresyjną. To właśnie ewaluacja jako jedna z możliwych form wsparcia wysiłków nad podnoszeniem jakości w edukacji jest przedmiotem tej publikacji. Zdajemy sobie sprawę, że świadomość wprowadzanych zmian oraz znajomość istoty proponowanych rozwiązań zależą od czegoś więcej niż publikacja tekstów wyjaśniających założenia i zasady owego rozwiązania, ale jednocześnie mamy nadzieję, że książka ta pomoże w lepszym zrozumieniu istoty ewaluacji w polskim systemie oświatowym.

Publikacja pokazuje teoretyczne założenia i praktyczne zastosowania ewaluacji w prowadzeniu nadzoru pedagogicznego w modelu, jaki przyjęto w Polsce w roku 2009, będącym próbą włączenia jak największej liczby profesjonalistów związanych z edukacją w proces refleksji nad stanem oświaty. Tom, który trzymacie Państwo w rękach, jest kompilacją tekstów znanych z poprzednich publikacji **Programu Wzmocnienia Efektywności Systemu Nadzoru Pedagogicznego**

i Oceny Jakości Pracy Szkoły (aktualizowanych i zmienionych zgodnie z intencjami autorów) i nowych, jeszcze nie znanych. W kilkunastu artykułach zawartych w tej publikacji ich autorzy próbują pokazać fascynujący świat edukacji widzianej z perspektywy osób poddających go nieustannej refleksji, ciągłej analizie, systematycznym rozważaniom i myśleniu o tym, co dzieje się w nim przydatnego, a co szkodliwego dla procesu uczenia się.

W części I pokazujemy perspektywę teoretyczną, która decyduje o tonie konkretnych rozwiązań proponowanych dla prowadzenia ewaluacji polskich szkół. Ta część jest przeznaczona dla wszystkich pragnących zrozumieć motywy i przesłanki działania osób projektujących system ewaluacji oświaty, ale też dla wszystkich, którzy w praktyce z nim się stykają. Trudno posługiwać się czymkolwiek bez znajomości teorii, w ramach której to coś powstało.

Pierwszy z artykułów ma na celu uzasadnienie konieczności podjętych działań, pokazanie priorytetów edukacji oraz wyjaśnienie stosowanych procedur. Dlatego Grzegorz Mazurkiewicz prezentuje podstawowe zasady ewaluacji systemu oświaty w nadzorze pedagogicznym, a także zaprasza do zastanowienia się nad tym, dlaczego warto definiować cele i dyskutować o tym, co znaczy dobra szkoła, oraz przedstawia model działania podczas prowadzenia ewaluacji zewnętrznej. To artykuł, który może się stać podstawą ważnej dyskusji w każdej szkole zmagającej się z ewaluacją wewnętrzną i zewnętrzną.

Kolejne trzy artykuły powstały, aby przybliżyć czytelnikom ideę i znaczenie ewaluacji, pokazać jej niuanse, ale też aby w perspektywie historycznej wspierać funkcje ewaluacji mające za zadanie rozwój demokratycznego społeczeństwa i dialogu. I tak Henryk Mizerek z właściwą sobie swadą rozprawia o znaczeniu ewaluacji oraz pokazuje rozwój modeli i paradygmatów w myśleniu o ewaluacji, konkludując erudycyjny wykład prezentacją własnego do niej podejścia. Leszek Korporowicz kontynuuje rozważania na temat rozwojowej funkcji ewaluacji i jej refleksyjnego charakteru. Stawia tezę o pojawieniu się ewaluacji nowej (piątej) generacji i precyzuje charakteryzujące ją wartości oraz znaczenie dla społeczeństwa wiedzy. Beata Ciężka zastanawia się natomiast, jak wpisać model teoretyczny i praktyczne rozwiązania stosowane w polskim systemie ewaluacji oświaty w kontekst rozwoju koncepcji ewaluacyjnych, a następnie zauważa powiązania polskich rozwiązań z ewaluacją czwartej generacji. To artykuły dla wszystkich pragnących zobaczyć w szerszej perspektywie (także globalnej) to, co ich dotyka tu i na co dzień.

W tekście zamykającym część I Roman Dorczak pokazuje, w jaki sposób kultura organizacyjna szkoły może wpływać na prowadzenie ewaluacji, oraz przedstawia typologię kultur organizacyjnych Handy'ego, omawia wyniki badań dotyczą-

cych szkół zarówno poddawanych, jak i niepoddawanych ewaluacji zewnętrznej. Jego tekst może być inspiracją dla osób zarządzających szkołą i zastanawiających się, w jaki sposób zabrać się do wprowadzania zmiany.

Część II ma charakter podręcznika czy też przewodnika prowadzenia ewaluacji i prezentujemy w niej perspektywę metodologiczną. Głównym celem tej części jest uporządkowanie myślenia o działaniu wizytatorów do spraw ewaluacji i to zwłaszcza dla nich są przeznaczone zamieszczone tu teksty (choć oczywiście byłoby dobrze, żeby znali je też dyrektorzy).

Agnieszka Borek omawia metody i narzędzia stosowane w ewaluacji zewnętrznej, ale przede wszystkim precyzyjnie pokazuje kolejne kroki tworzenia metodologii badania. Krótko opisuje możliwości i funkcje platformy internetowej pełniącej funkcję technologicznego asystenta ewaluacji. Następnie Bartłomiej Walczak, pokazując konkretne przykłady, prowadzi czytelnika przez tajniki analizy danych jakościowych i ilościowych. Tomasz Kasprzak omawia natomiast zasady pisania raportu z ewaluacji, tak aby zamiast biurokratycznego zestawienia przypominał raczej zaproszenie do myślenia o tym, jak być lepszym.

Część III poświęciliśmy na pokazanie ewaluacji z różnych perspektyw w zależności od pełnionej funkcji w systemie oświaty. Celem tej części jest podkreślenie faktu, że system ewaluacji oświaty jest tworem skomplikowanym, funkcjonującym w niezwykle złożonym kontekście, w bogatej i różnorodnej rzeczywistości, także ze względu na wielość aktorów w nim obecnych¹. W pewnym sensie ta część ma charakter poradnika, w którym praktycy dzielą się swoimi przemyśleniami i doświadczeniem.

Otwiera ją tekst Anny Goćłowskiej, w którym autorka dzieli się doświadczeniem wizytatora do spraw ewaluacji. Goćłowska stawia istotne pytania o użyteczność, a właściwie warunki użyteczności, ewaluacji oraz przedstawia własne propozycje możliwości zwiększenia owej użyteczności dzięki odpowiedniemu działaniu ewaluatorów. Ewa Drozd, często dyskutująca z wizytatorami o ich profesjonalizmie i wartościach, jakimi się kierują, pokazuje, jak ważnym elementem obowiązującego modelu ewaluacji są ewaluatorzy, opisując jednocześnie ich niezbędne kompetencje oraz standardy postępowania. Myśląc o użyteczności ewaluacji zewnętrznej dla pracy badanych instytucji, Agnieszka Arkusińska i Indira Lachowicz oferują dyrektorom szkół i placówek oświatowych krótkie kompendium wiedzy na temat koniecznych działań dyrektorskich podejmowanych podczas ewaluacji zewnętrznej.

¹ Przy oddawaniu książki do druku zwrócono nam uwagę na brak tekstów czy wypowiedzi dotyczących roli rodziców. To niedopatrzenie nie wyniknęło z lekceważenia tak ważnej grupy, ale raczej z (chwilowego) zaniedbania redaktora, które z pewnością zostanie naprawione w kolejnych publikacjach.

Na zakończenie części III Joanna Kołodziejczyk prezentuje opinie dyrektorów i nauczycieli szkół, gdzie przeprowadzono ewaluację zewnętrzną, na temat procesu, w jakim uczestniczyli, i oczekiwań co do jego efektów. Wynika z nich, że ta część środowiska oświatowego, która doświadczyła ewaluacji zewnętrznej, ocenia ją pozytywnie. Ten artykuł powinni przeczytać zarówno ci, którzy jeszcze nie mieli tego doświadczenia, jak i ci, którzy poddani zostali już ewaluacji i chcieliby porównać swoje opinie z opiniami tych, którzy podzielili się nimi z innymi (wypełniając ankietę on-line).

W części IV znajdują się teksty mające przybliżyć ideę ewaluacji wewnętrznej oraz zaproponować kilka rozwiązań praktycznych. Powstała ona głównie z myślą o osobach pragnących doskonalić swój warsztat w prowadzeniu ewaluacji wewnętrznej. Henryk Mizerek omawia specyfikę ewaluacji wewnętrznej (lub, jak woli ją nazywać: autoewaluacji), radząc jednocześnie, w jaki sposób ją zaprojektować i przeprowadzić. Beata Ciężka, poruszając podobne zagadnienia planowania i przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej, oferuje dodatkowo przykłady konkretnych projektów ewaluacji. W dwóch osobnych tekstach Marcin Jewdokimow i Justyna Nowotniak rozprawiają o możliwościach wykorzystania metod wizualnych (zwłaszcza fotoewaluacji) w ewaluacji wewnętrznej. To jedna z bardziej atrakcyjnych metod badawczych, która może być stosowana zarówno przez nauczycieli, jak i uczniów. Jewdokimow po teoretycznym wprowadzeniu na temat roli badań wizualnych w naukach społecznych przedstawia projekt badawczy *Szkoła oczami ucznia*. Nowotniak natomiast wskazuje możliwość wpisania fotoewaluacji w autoewaluację i tym samym kulturę szkoły, a następnie radzi, jak fotoewaluację przeprowadzić. Na zakończenie Agnieszka Borek, w kilku słowach, opisuje najważniejsze założenia szkoleń *Nauczyciel badacz* prowadzonych w ramach projektu Program Wzmocnienia Efektywności Systemu Nadzoru Pedagogicznego i Oceny Jakości Pracy Szkoły Etap III. Ten ostatni tekst w założeniu ma mieć raczej charakter informacyjny o możliwościach szkolenia w ramach programu aniżeli edukacyjny (jak wszystkie pozostałe).

Zachęcamy do przeczytania spisu treści i zastanowienia się (w kontekście informacji zamieszczonych powyżej), w jaki sposób będziecie Państwo poznawać zamieszczone tu teksty. Jedną ze strategii to przeczytanie ich w kolejności zaproponowanej przez nas, ale inną, równie przydatną, jest czytanie artykułów w zależności od potrzeby chwili czy zainteresowań. Z przekonaniem zachęcam do lektury.

Grzegorz Mazurkiewicz